С(Тат)2
М60

рөстәм мингалимов

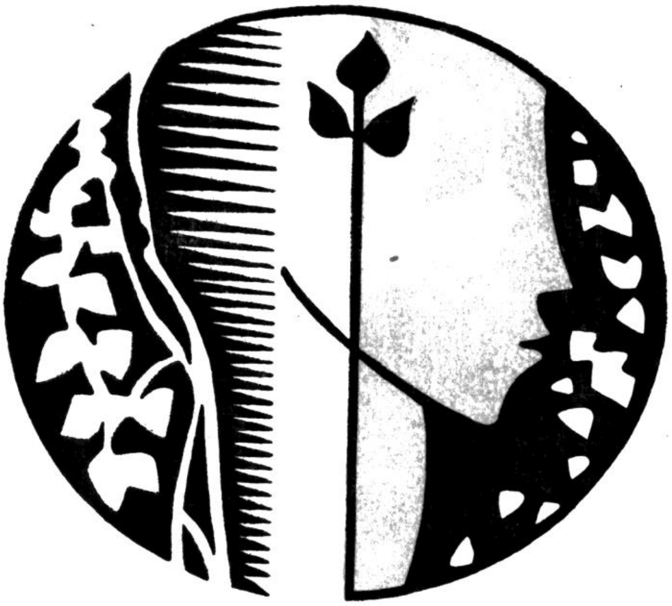

күз карасы

Рөстәм МИНГАЛИМ

КҮЗ КАРАСЫ
(Яңа Чаллы турында беренче поэма)

Милләтләрдән монда кем генә юк
Хезмәт көе тора яңгырап.
Яңа Чаллы!
Синең нигезеңә
Татар җыры салып калдырам.

Җыр башы

Җирдә бомба, бомба, бомбалар бар,
Янгын, янгын, янгын, янгыннар...
Ятим, ятим, ятим, ятимнәр бар,
Кайгы, кайгы, кайгы, кайгы бар.
Хәбәр, хәбәр, хәтәр хәбәрләр бар,
Гел яралый шулар бәгырьне...
Күз карасы кебек түгәрәк Җир
Күз карасы кебек кадерле.
Ерак күккә уза безнең юллар,
Юл башлары Җиргә таяна...
Сөйгән ярлар көтә юл башында,
Юл башында тора чал ана.
Җир эчендә безнең тузган йортлар,
Җирдә әткәйләрнең кабере...
Күз карасы кебек түгәрәк
Җир Күз карасы кебек кадерле.
Якты чишмә чыга елтыр-елтыр,
Нурга коенып үсә ак гөлләр.
Ташлар тезеп кеше йортлар сала,
Матур үтсен өчен гомерләр...
Кеше йортын кайчак кеше вата,
Шунысы күңелләрне җәберли.
Күз карасы кебек түгәрәк
Җир Күз карасы кебек кадерле.
Көлдә соңгы чаткы булыр күзләр,
Әгәр Җирне саклый алмасак!..
Ник йөрәкне кыса шушы тойгы,
Хыял канатларын ник баса?!
Хәбәр, хәбәр, хәтәр хәбәр нигә?
Нигә кайгы, кайгы, кайгы бар?
Нигә чыга янгын, янгын, янгын?
Нигә бомба, бомба, бомбалар?!

Җыр дәвамы – җимерелмәскә!

Сүзен
Чаллыдан башлаган иде бит,
Бомба турында
күбрәк сөйли, дип,
әйтүче булыр булуын.
Ләкин
миңа
моны әйтмәс
минем буын.
Минем буын –
Бомба ярылганда,
Әтиләр, әниләр янганда,
Йортлар ауганда
аунап
елаган малайлар.
Безнең –
җимерүчегә
үзе караш, үзебезнең
үзгә
ачуыбыз бар.
Шул ачудыр, ахры,
Безне
кырысрак итә,
Ләкин тырышрак итә,
төзелешләргә
ныграк
рухландыра.
Шул ачудыр
Кырык бер-кырык бишенче
еллардан бирле,
«Әзер бул, аң бул, сак бул!»
дигәндәй,
каныбызда
сулкылдап тора...
...Дуслык,
Азатлык,
Бәхет өчен
илара килешүләрдә,
халыкара сөйләшүләрдә.
...Көрәшеп,
Минем буын
таңнар тыныч тусын өчен яши...
...Чаллы – җимерелмәскә салына!

Кичер кешелек,
Синдә җимерүче барын күреп,
минем буын
яңа солдатлар әзерли
Яңа Чаллы сагына.
– Бер, ике, өч!
Бер, ике, өч! –
Ил чикләрен,
ил байлыгын
барлап
яшь кенә кешеләр бара.
– Бер, ике, өч! –
Яшь кенә кешеләр баса
ракеталар янына.
...Чаллы – җимерелмәскә салына!
Яшь кенә кешеләр керә
таза танкларына.
...Чаллы – җимерелмәскә салына!
Яшь кенә кешеләр:
«Тиздән кайтам», – диеп,
хат яза
әнкәсенә,
сөйгән ярына.

Җыр дәвамы – шатланыр өчен

Өр-яңа урамда йөрим...
Тормышта шунсы кызык:
Урамнардан мең узсаң да
Булмый бит тыныч узып,
Шагыйрь башы уйлар өчен,
Уйлары – халкы өчен;
Шул уйларга басып халкы
Өскәрәк калкыр өчен...
Якты яшен уйнагандай
Балкып ала уйларым;
Күзе аша күрәм шулчак
Кемдә нинди хис барын.
Чагыштырып карыйм аннан
Хисләрен кешеләрнең,
Шәһәрләр киләчәгенә
Мин шулай төшенәмен.
Шулай итү хәвефләрдән
Саклану өчен кирәк,
Шулай итү алга карап
Шатлану өчен кирәк.

Яңа үсеп чыккан Чаллы –
Ул сабый кебек әле:
Кайдадыр күке кычкыра,
Ул сабый кебек әле.
Тик аның яшәр еллары,
ярсулары, язлары
Бүгенге безнең максатка
Таянып тора бары.
Ә максат корал була ул,
Хискә әйләнү белән.
Ул коралдан куәтлерәк
Коралның югын беләм.

Җыр дәвамы – эш көне

Яшьләр!
Көчлеләр!
Эшлиләр!
Дөнья күргән
Картлар нишлиләр?..
Берсе гаҗәпләнеп карап тора
Торсын гына, ирек!
Берсе киңәш бирә;
Бирсен генә, ирек!
Берсе эшкә керә;
Керсен генә, ирек!
...«Туктале,
Нинди эш,
Нинди цех турында син?» – диеп
Сүземне бүлдерсәң, ирек!
Ләкин беләсеңме, туганкай,
Миңа хәзер
Шигырьне
кирпеч, балчык,
ком итәргә түгел,
Комны, балчыкны, кирпечне
шигырь итәргә кирәк.
Кешеләрне шигырь итәргә кирәк.
Эш көне!
Бар да эшли...
...Күрәсеңме,
Күбәләк кенә кыз
Кранда
Авыр панельләрне
югары этажга күтәрә.
Буем җитмәс аңа

үрелсәм дә
 гөлләр бүләк итәргә.
«Әй, сеңлем,
Исмең ничек?» – дип кычкырсам,
тавышым ишетелмәс үзеңә.
...Каршымда үкереп,
Төяүле
таза машиналар
Төзелеш мәйданына керәләр...
Бал кортлары кергәндәй
умарта күзенә.
Керәләр...
Монда юл кая?
Ничек барырга?
Ничек чыгарга биредән?
Карашың адашыр беренче күрүдә?!
...Тегендә
Нинди тау иде, ә?!
Иске тау,
Гасырлар кичкән тау;
Эшчеләр
Тотындылар аңа
 хисләрен,
мускулларын киереп...
– Инде...
горур тау
каршында...
балавыздай эри:
Салдырып
Кара балчыгын
Гашыйклар бер якка –
Анда яңа тау, кара тау
калка тора,
Бу – ашлы кара җир.
Игенчегә,
комлы кырларына таратырга.
Яңа тау калка тора...
Иске тау чүгә,
чүгә, урын бирә –
Кешеләр, тракторлар,
Экскаваторлар,
Тимер тешле машиналар
тауның сары балчыгын
гасырлар кичкән чокырга
төшерә...
Җир гөрселдәп китә –

Зыңлап куя
Шагыйрь күңеле...
Ләкин...
Төшенәм,
Шулай кирәк...
Монда тигезлек кирәк,
бу яңа цех утырасы мәйдан!
...Ишетелә колакка
Бер кош моңы –
әкрен генә,
әллә кайдан...
Кошчыгым, якыным, җүләрем!
Юкка үпкәләп йөрмә,
кайт, әйдә,
Яшәр урын күп
безнең якларда,
безнең җәйләрдә;
Илермә,
Моңланма,
их, син аңла!
Кечкенәм,
шулай кирәк.
...Зур тау, иске тау,
Гасырлар кичкән тау
югала,
яңалыкка урын бирә.
Тигезләнә
Иске чокыр –
Гасырлар кичкән чокыр,
Зур чокыр тигезләнә;
Өстендә кызлар йөгерә,
егетләр йөгерә,
Тракторлар йөгерә.
Тормыш бара...
Читтәрәк өч шофер,
Озын рус
папирос өләшә, һәм
бутап колгадай кулларын
нәрсәдер сөйләнә:
Чандыры,
Казахка охшашы,
үпкәли нигәдер;
Төп кебек татары,
и, көлеп кинәнә...
Аннан
өчесе өч машинага утыра,

һәм бик тиз
күренеш алышына:
Үзеннән зур портфелен
тотып кулына,
сакаллы,
яшь кенә инженер
килә каршыга.
...Шулай,
Эш көне, туганкай!
Биредә кеше,
вакыт
хәрәкәт –
барысы да ашыга.

Җыр дәвамы – сүзләр

Ял кичеңне синең бүлдем инде,
Сиздермәдең үзең арганың...
Бүген менә хатыныңны алып
«Чулпан»га да керә алмадың.
Син шулай да кичерерсең мине,
Кичерерсең яшьтәш булганга...
Язмышларда безнең охшашлык зур,
Әтиләр бит бергә югалган...
Иргә чыкмаганнар әнкәйләр дә,
Кайтырлар дип һаман көткәннәр.
Көтә торгач, синең белән мин дә –
Уллары да – чыгып киткәннәр.
Без «Чулпан»га бүген кермәгәннән
Югалтмадык ахры берни дә.
Үзебездән бүген, сүзебездән
Кино чыгар иде бер дигән!
Без үлгәчтен, чыгарырлар әле,
Ярый, бусы аның – шаярып...
Теге фикереңә килсәк әгәр,
Мин кушылам аңа шар ярып:
Безнең буын хәзер җыр башында,
Җир башында, дөнья башында.
Күз тимәсен, кешелекне шулай
Матурлыкка илтә барсыннар.
Матур юлдаш итеп кешелеккә
Без Чаллыны биек күтәрик;
Мәшәкатьле, кыен минутларны
Бергә-бергә җиңел үткәреп...
...Сизелә ич иңгә мондагы йөк,
Чынлап-чынлап баса, нык баса,

Кыен булыр иде янәшәндә
Алмаз кебек дуслар булмаса.
ГЭСлар төзеп үскән Рудаковлар,
Абдуллалар янда тору шәп!
Алар белән эш башкарып була,
Бәхәсләшеп була, килешеп.
Ә Рәисләр, Умат Нурбиевлар,
Карпенколар – шундый егетләр!
Партиянең бөек чакыру булып
Яңгыраган сүзе кебекләр...

Синең хезмәтнең дә бар зурлыгын,
Мөһимлеген аның төшенәм...
Син генә дә... Сөйлисең генә дә,
Кешеләр бит янда, кешеләр!
Бер уйласам, сиңа җиңел төсле
Нидер оештыру торакта...
Чәчрәп чыгып башлаучы да табыла,
Күрсәтүче табыла җырлап та.
Яшь шагыйрьләр ярсып шигырь укый,
Очып-очып бии биюче –
Барысы да алар күп укыган,
Күп уйлаучы, күпне белүче...
Алардан ким түгел тыңлаучы да
Сынап карый, аңлап утыра.
Бию дә бит сыгылып уйнау түгел,
Аның мәгънәсендә сүз тора.
Һәр эш аслы җирдә нидер сөйли,
Синең сәхнә эше – синең сүз!
Ничә кеше залда, кемнәр алар –
Залда сиңа карый синең күз!
Зал йөрәге – хәзер синең йөрәк,
Канәгатьме йөрәк, сөенәме?
Син җаваплы, син уйлыйсың хәзер:
Йөрәгеңә – нәрсә сөйләдең?!
Бу зур йөрәк, шундый сәер йөрәк,
Анда күпме милләт тамыры!
Һәр тамырга сүзен көч бирдеме?
Син уйлыйсың җуеп сабырың.
Тоясың син: бу зал гына түгел,
Чаллы мәйданы бу, ил кыры!
Мондагы сүз ул, газорез кебек
Металларны кисә сызгырып...

Ташны ташка сүз беркетә алыр,
Сүз нур була алыр бүлмәгә.

Кош оясы кебек гаиләне
Туздырадыр сөйли белмәгән.
Сүз куәтен белгән кеше әйтмәс
Булмас, диеп, сүздән өй корып.
Тарих шаһит, сүзләр чыгардылар
Дәүләтләрнең нигезен суырып.
Яңа дәүләтләргә мәйдан булып,
Нигез булып сүзләр яттылар...
Сүзләр көрәшәләр, сүзләр җиңә.
Сүзләр тавыш биреп
Атлыйлар...
Сезнең хезмәтне мин яхшы аңлыйм;
Сынатмаска безгә ничек тә!
Без елмайсак – дөнья күрә аны.
Ютәлләсәк – дөнья ишетә.

Җыр дәвамы – ныклык

Бу дөньяда
Ныклык кирәк,
Тагы ныклык,
Кабат ныклык.
Безгә – утыз,
Безгә – кырык,
Бар да яңа...
Һай, дөньяда!?
Бу дөньяда
Кеше яңа,
Учак яңа,
Утын яңа.
Утын яна,
Учак яна,
Кеше яна,
ай, дөньяда!?

Бу дөньяда
Эшең яңа,
Көнең яңа,
Ә Вакыт яңа.

Вакыт яна,
Көнең яна,
Эшең яна,
һай, дөньяда!?
Бу дөньяда Буын яңа,
Тизлек яңа, Юллар яңа...

Ныклык кирәк, Эшеңә, Үзеңә...
Сүзеңә ныклык! Һай, дөньяда?!

Җыр дәвамы – туйлар

Машиналар, машиналар, машиналар
Илнең барлык почмагыннан бире җыела.
Яңа завод эшен күреп сокланырга
Кама җыена, Идел җыена, ил җыена.
...Бер вакыйга
әйтерсең мең тау артында
Һәм биредә сөйләргә дә аны бик соң:
Беренче кат каерып туфрак алган иде
КамАЗ калкыр җирдән Носков машинасы.
...Юк, соң түгел... Батырлыкны сөйләү кирәк,
Тик сүземне зур хәрәкәт бүлә тора:
Кырыс йөзләр, елмаюлар, шаян сүзләр;
Бертуктаусыз машиналар гүләп тора!
Машиналар, машиналар, машиналар –
Балчык этә, балчык ала... бетон ясый.
Ә бер өйдә ял сәгатен – туй сәгате:
Яңа парны биетеп яңа гармун ярсый,
Эх, Никола!
Ничек баса!
Оста баса!
Маринасы
Идәннәрне өзәр бугай!
Өстәлләрдә стаканнар һәм чәчәкләр
Биемичә көчкә-көчкә түзә бугай...
Бораулыйлар, бораулыйлар машиналар,
Машиналар субай суга, субай куя...
Калын нигез, авыр цехлар күтәрелә:
Кемдер – авыр, кемдер җиңел сулап куя.
Ә бер өйдә ял сәгате – туй сәгате:
Насыйх белән Мәдинәгә текәлгәннәр.
Аккош кебек Мәдинәкәй каушаган да
«Ачы» тәмен аералмый «баллы» тәмнән.
Тракторлар, тракторлар...
Бульдозерлар...
Ярдәм килә... Чиләбедән йә Ташкенттан,
Волгоградтан, Куйбышевтан...
Сахалиннан...
Эшкә алу бүлмәсеннән чират чыккан.

Ярдәм килә –
Дулкын-дулкын самосваллар...

Грейдерлар...
Бетон итү машинасы...

Ә бер өйдә ял вакыты – туй вакыты:
Кияү кеше – дагстанлы – сөйли басып.
Сүздә ялгыш җибәрсә дә, уе төпле.
Басымнарны ялгыш куя, ләкин сөйли.
Ялгышларга елмая да Валя, эчтән,
Тик туебыз ялгыш була күрмәсен, ди.
Машиналар, машиналар, машиналар
Илнең барлык почмагыннан бире җыела.
Җыелуның кайтавазын тиз күрергә
Кама җыена, Идел җыена, ил җыена.
...Һәм кайтаваз
Гигант КамАЗ
Капкасыннан
Күрелмәгән тимер ташкын булып китәр.
Шул ташкында кырлар аша, таулар аша,
«Чаллы» сүзе, «Татарстан» сүзе үтәр.

Җыр ахыры

Минем буын
Таңнар тыныч тусын өчен яши.
Чаллы – җимерелмәскә салына.
Кичер, кешелек,
Синдә җимерүче барын күреп,
    Минем буын
        Яңа солдатлар әзерли
            Яңа Чаллы сагына.
Бер, ике, өч! Бер, ике, өч!
    Ил чикләрен,
        Ил байлыгын
            Барлап,
Яшь кенә якташларым
Бара... Якташларым баса
ракеталар янына.
Чаллы җимерелмәскә салына.
Якташларым керә
көчле танкларына.
Чаллы җимерелмәскә салына.
Якташларым чума
диңгезләр кочагына.
Чаллы җимерелмәскә салына!
Якташларым чума
Диңгезләр кочагына.

Чаллы җимерелмәскә салына!
Якташларым...
...Әнә,
Кара мишень
Сыңар күзе белән
еpактан
чекрәеп карый.
Ике кара күз мишеньгә төбәлгән;
Чакма тавышы
һәм пуля
эләгә «ун» санына.
Афәрин, егетләр!
Димәк, Чаллы
Җимерелмәскә салына.
Яшәгез, егетләр!
Өйрәнегез!
Бер көнне без
Шәһәрләребезне
бөтен матурлыклары,
бөтен мәшәкатьләре белән
калдырырбыз сезгә генә.
Шуны сизеп
Җимерүче килсә,
беренче пулягыз
эләгерлек булсын йөрәгенә!
Өйрәнегез!
Кадерлеләрем,
Киләчәкнең күп өлеше
өйрәнүдә хәл ителә,
бүген хәл ителә.
шушында, хәзер.
...Ә мин
Гел матурлык эзләп
дөньяга караучы
яшел күзләремне
мишень итеп
куярга әзер.
Бары сез
Дошманнан тиз һәм төз
була белегез.
Сезнең йөрәкләрне
пуля тишмәсен,
Ил табынына бомба төшмәсен,
Өзелмәсен матур эшләр;
Сау булсын
Калалар,

КамАЗлар,
Шат җырлар,
Түгәрәк Җир,
Чәчәкләр һәм кешеләр!

1971-1972